

Varjupaigataotlejale ei või teha psühholoogilist testi tema seksuaalse sättumuse kindlakstegemiseks

Niisuguse testi tegemine kujutab endast nimelt ebaproportsionaalset sekkumist taotleja eraellu

Nigeeria kodanik esitas aprillis 2015 Ungari ametiasutusele varjupaigataotluse, milles ta väitis, et tal on hirm, et teda võidakse tema päritoluriigis homoseksuaalsuse tõttu taga kiusata. Kuigi ametiasutused asusid seisukohale, et isiku avaldused ei sisaldanud vasturääkivusi, jätsid nad taotluse rahuldamata, põhjendusel et psühholoogiaekspertiis, mille korraldamise nad määrasid taotleja isiksuse uurimiseks, ei kinnitanud isiku väidetavat seksuaalset sättumust.

Varjupaigataotleja esitas nimetatud otsuse peale Ungari kohtutele kaebuse, milles väitis, et asjaomase ekspertiisi psühholoogilised testid rikuvad raskelt tema põhiõigusi ja ei võimalda hinnata tema seksuaalse sättumuse usutavust.

Vaidlust lahendav Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Szegedi haldus- ja töökohus, Ungari) küsib Euroopa Kohtult, kas Ungari ametiasutustel on võimalik varjupaigataotleja avaldusi tema seksuaalse sättumuse kohta hinnata psühholoogiaekspertiisi alusel. Juhul kui Euroopa Kohus vastab esimesele küsimusele eitavalt, palub Ungari kohus samuti selgitada, kas on siiski olemas ekspertiisimeetodeid, mida liikmesriigi ametiasutused võivad kasutada selliste väidete usutavuse kontrollimisel, mis on esitatud varjupaigataotluses, mis põhineb seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise ohul.

Euroopa Kohus tõdeb tänases otsuses kõigepealt, et direktiiv pagulase staatuse saamise nõuete kohta¹ **võimaldab liikmesriikide ametiasutustel** varjupaigataotluse läbivaatamisel **määrata ekspertiisi**, et teha paremini kindlaks taotleja tegelik vajadus rahvusvahelise kaitse järele. Siiski **peavad ekspertiisi võimaliku kasutamise tingimused olema kooskõlas** Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tagatud **põhiõigustega**, nagu õigus sellele, et austatakse inimväärikust, ning õigus sellele, et austatakse era- ja perekonnaelu.

Selles kontekstis ei saa välistada, et kui hinnatakse varjupaigataotleja avaldusi tema seksuaalse sättumuse kohta, osutuvad teatud liiki ekspertiisid taotluses esitatud faktide ja asjaolude hindamisel kasulikuks ning neid on võimalik läbi viia taotleja põhiõigusi kahjustamata. Sellega seoses rõhutab Euroopa Kohus siiski, et taotleja poolt oma seksuaalse sättumuse kohta tehtud avalduste hindamisel **ei või** liikmesriigi ametiasutused ja kohtud **oma otsust rajada üksnes eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ning need järeldused ei saa olla neile siduvad**.

Seejärel tõdeb Euroopa Kohus, et juhul, kui taotluse läbivaatamise eest vastutavad liikmesriigi ametiasutused määravad varjupaigataotleja seksuaalse sättumuse tõlevastavuse hindamiseks psühholoogiaekspertiisi, on isik, kelle suhtes ekspertiis korraldatakse, olukorras, kus tema tulevik on tihedalt seotud sellega, kuidas kõnealune asutus lahendab tema taotluse. Lisaks võib taotleja võimalik keeldumine kõnealuste testide tegemisest olla oluline asjaolu, millele liikmesriigi ametiasutused tuginevad selle kindlakstegemisel, kas isik on oma taotlust piisavalt tõendanud.

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9).

Seetõttu isegi juhul, kui niisuguste testide tegemise suhtes kehtib formaalselt eeldus, et asjaomane isik peab olema nõusoleku andnud, ei ole nõusolek tingimata antud vabalt, kuna see on antud olukorra sunnil, milles varjupaigataotleja viib. Neil asjaoludel **on taotleja seksuaalse sättumuse kindlakstegemiseks psühholoogiaekspertiisi kasutamine käsitatav sekkumisena isiku õigusesse eraelu puutumatusse.**

Mis puudutab küsimust, kas eraellu sekkumist saab põhjendada eesmärgiga koguda andmeid, mis võimaldaksid hinnata taotleja tegelikku vajadust rahvusvahelise kaitse järele, siis rõhutab Euroopa Kohus, et ekspertiisi saab sobivaks pidada üksnes juhul, kui see põhineb piisavalt usaldusväärsetel meetoditel – küsimus, mille suhtes ei ole Euroopa Kohtu ülesanne seisukohta võtta, kuid mille komisjon ja mitu valitsust esile tõid. Lisaks tõdeb Euroopa Kohus, et **niisuguse ekspertiisi mõju eraelule on nimetatud eesmärgiga ebaproportsionaalne.** Selle kohta märgib Euroopa Kohus eelkõige, et **niisugune sekkumine on eriti raske, kuna selle eesmärk on saada ülevaade taotleja elu kõige intiimsematest aspektidest.**

Euroopa Kohus märgib samuti, et psühholoogiaekspertiisi korraldamine varjupaigataotleja seksuaalse sättumuse kindlakstegemiseks **ei ole vältimatult vajalik**, et hinnata, kas taotleja avaldused tema seksuaalse sättumuse kohta on usutavad. Sellega seoses rõhutab Euroopa Kohus, et direktiivist nähtub, et olukorras, kus taotleja seksuaalset sättumust ei ole dokumentaalsete tõenditega kinnitatud, **võivad liikmesriigi ametiasutused, kellel peavad olema pädevad töötajad, tugineda muu hulgas asjaomase isiku avalduste loogilisusele ja usutavusele.** Pealegi on selline ekspertiis parimal juhul üksnes piiratud usaldusväärsusega, mistõttu võib selle tarvilikkuse varjupaigataotleja avalduste usutavuse hindamisel kahtluse alla seada, eelkõige juhul, kui – nagu käesolevas asjas – taotleja avaldused ei ole vasturääkivad.

Neil asjaoludel järeldeb Euroopa Kohus, et **varjupaigataotleja seksuaalse sättumuse tõelevastavuse hindamisel psühholoogiaekspertiisi kasutamine ei ole kooskõlas direktiiviga, nii nagu seda tõlgendatakse lähtuvalt hartast.**²

MÄRKUS: Eelotsusetaotlus võimaldab liikmesriikide kohtutel taotleda kohtuvaidluste lahendamisel Euroopa Kohtult liidu õiguse tõlgendamist või liidu õigusakti kehtivuse üle otsustamist. Euroopa Kohus ei lahenda siseriiklikku kohtuvaidlust. Kohtuasja lahendamine kooskõlas Euroopa Kohtu otsusega on siseriikliku kohtu ülesanne. Euroopa Kohtu otsus on ühtlasi siduv ka teistele siseriiklikele kohtutele, kes lahendavad sarnast probleemi.

Ajakirjandusele mõeldud mitteametlik dokument, mis ei ole Euroopa Kohtule siduv.

Otsuse [terviktekst](#) on CURIA veebilehel alates selle kuulutamise päevast.

Täiendavat teavet annab Gitte Stadler, ☎ (+352) 4303 3127

Kohtuotsuse kuulutamisest saab pildisalvestisi „[Europe by Satellite](#)” kaudu, 📠 (+32) 2 2964106

² Artikkel 7.